

Stiernstedt och Klingspor

Om adelns stora heraldiska bokverk

RIDDARHUSDIREKTIONEN har beslutat att ätternas ingresser i 2016 års adelskalender ska prydas av vapenteckningarna ur *Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok*, utgiven 1857–1879. Därmed kommer det fullständiga vapnet för respektive ätt att redovisas, det vill säga med rangkronor, hjälmar, hjälm-täcken, hjälmprydnader, sköldhållare, postament, mantlar med mera. Vapnen är utförda i färglitografi.

STIERNSTEDT OCH KLINGSPOR

Författarna bakom detta flerbandsverk var August Wilhelm Stiernstedt (1812–1880) och Carl Arvid Klingspor (1829–1903).

Efter studier i Uppsala tjänstgjorde Stiernstedt i ämbetsverk och domstolar men lämnade vid drygt 30 års ålder dessa sysslor för att i huvudsak ägna sig åt heraldik och numismatik som sina stora intressen. Från 1855 och fram till sin död innehade han posten som riksheraldiker.

Blott tretton år gammal antogs Klingspor som kadett vid Karlberg och inledde där-efter en bana som kavallerist vid Livregementets dragonkår. Vid sidan av sitt militära yrke framträdde han som privatlärare och utgav flera böcker med kulturhistorisk inriktning. Han skulle 1880 efterträda Stiernstedt som riksheraldiker och kvarstod liksom denne i ämbetet fram till sin död.

BOKVERK AV MASTODONTFORMAT

Verket omfattar fem stora band och de båda författarna byggde vidare på de vapenböcker som då hittills hade utkommit. Redan i början av 1650-talet inledde boktryckaren Henrich Keyser ett projekt som avsåg att visa den svenska adelns vapen. Samtidens kräsna och självmedvetna adelsmän var emellertid skeptiska då de ansåg att

C.A. Klingspor var officer vid Livregementets dragonkår, här dekorerad med svärds- och vasaorden. (HERALDISKA ENHETENS SAMLINGAR, RA).

provtrycken inte höll tillräckligt hög kvalitet. Resultatet blev att någon större upplaga aldrig utkom. Paradoxalt nog utgör de få i dag kvarvarande alstren en viktig källa till kunskap om svensk 1600-talsheraldik. Under 1700- och början av 1800-talet utkom flera böcker med skrafferade vapenbilder. För att komplettera dessa tryckta källor bedrev Stiernstedt och Klingspor egna arkivstudier för att råda bot på den bristande kunskap som, trots allt, fanns rörande detaljer för vissa vapen.

I det första bandet samlade Stiernstedt högadelns vapen. Dessa hade i omgångar

A.W. Stiernstedt låter ena handen vila på bandet med grevarnas och friherrarnas heraldiska vapen. (STIERNSTEDTSKA SLÄKTFÖRENINGENS ARKIV, RA).

tryckts vid olika tyska förlagsanstalter. De därpå följande fyra banden innehåller vapnen för den övriga adeln och är i huvudsak tryckta i Sverige med Klingspor som utgivare.

ETT KRAFTPROV UTAN EFTERFÖLJARE

Riksheraldikern Adam Lewenhaupt gav 1926 bokverket följande omdöme: »I början föga konstnärligt både i teckning och tryck förbättrades det betydligt under arbetets gång, i synnerhet sedan det överflyttats till svenskt förlag och svenskt tryckeri». Citatet ska inte

förstås som ett uttryck för någon storsvensk mentalitet utan speglar vad en kunnig kändare verkligen ansåg. Stiernstedt själv beklagar i sitt förord att vissa vapen inte nådde upp till »den artistiska fulländning» som han ansåg att läsaren hade rätt att kräva. Därtill ger han de tyska tryckerierna en känga för att han inte fått granska visst korrektur innan verket gått i tryck. Man anar att han själv inte var helt nöjd med delar av resulta-

tet. Ändå måste hans insats värderas högt. När Stiernstedts band 1865 blivit komplett var det första gången som landets grevar och friherrar i bokform kunde se sina fullständiga vapen i färg. Läger man där till att verket även omfattar de utdöda ätternas vapen blir det en svårslagen prestation. I kombination med Klingspors fyra band är det hela att betrakta som ett kraftprov.

Detta var de omfattande katalogernas

tidevarv och den närmast outtröttlige Klingspor skulle senare återkomma med andra arbeten i mastodontformat. Men det stora och påkostade fembandsverket med den långa sviten av de adliga svenska vapnen i färg var på sin tid något alldeles extra och en ytterst exklusiv produkt, förbehållen endast några få utvalda köpare. Det har ännu inte fått någon efterföljare. ☞

Carl Michael Raab, biträdande statsheraldiker

Heraldik – motiv kontra uttryck

I den verbala beskrivningen (blasoneringen) fastställs vapnets innehåll, det vill säga vilka motiv och färger som ska förekomma. Däremot lämnas utformningen, inom vissa givna ramar, till konstnären.

ETT EXEMPEL:

Vapnet för friherrliga ätten Fleming af Liebelitz

Ättens vapen innehåller fem fält som alla har olika motiv. Det varierade innehållet gör det lämpligt som studieobjekt när versioner från olika tidsperioder ska studeras. Hjärtvapnet med sina åtta kulor mellan två bjäl-

Otto von Schwerins vapenbok 2011.

kar är av medeltida ursprung. Detta och innehållet i övrigt grundar sig på blasoneringen i friherrebrevet från 1651: ett skepp, två kanoner, ett slott samt tre blommor. Det är motiv som alla har anknytning till ättens historia.

De tre versionerna visar hur de olika tecknarna har utfört motiven och åskådliggör deras bundenhet till respektive tidsperiod. Liksom andra konstformer måste varje avbildning bedömas efter sin tids villkor. Eftersom uttrycket kan ändras finns möjligheter för ett vapen att alltid vara i takt med tidens konstnärliga ideal.

Henrich Keyzers vapenbok 1652.

A.W. Stiernstedts vapenbok 1865.